

Goran Skrobonja

**KLOPKA
I DRUGE
PRIČE**

■ Laguna ■

Sadržaj

Zbogom, moja gospo iz razigrane vode	9
U potrazi za ukradenim vremenom	61
Zelena, volim te, zelena	90
Više od igre	107
Vesna, Stribog i Zov Homolja	123
Sloboda se kaže glad	135
Leonardova kutija	147
Crna tajna Belog brda	153
Katmandu.	170
Kameni vrt	198
Juče je bio novi dan	210
Klopka.	237
Pogovor – dr Ljiljana Pešikan-Ljuštanović	253
<i>O autoru.</i>	275

ZBOGOM, MOJA GOSPO IZ RAZIGRANE VODE

Za Irinu Marković i Srđana Andrejevića

Mita Džigić, sin Obradov, dobro je znao da ne sme da uznemirava oca dok su ovome slušalice na ušima. Ipak, upao je u sobu i zamlatarao rukama, zajapurenog lica.

Obrad je držao otvoreni laptop u krilu, nogu podignutih na tabure, sa pikslom punom pikavaca na trosedu s jedne i poluispijenom flašom zaječarca s druge strane. Iz laptopa je vijugao beli kabl sve do ogromnih, staromodnih slušalica koje su Obradu pokrivala dobar deo proćelave glave. Bilo je to vreme za njegovu omiljenu popodnevnu uživanciju: na ekranu malog računara podrobno je zagledao Rembrantovu „Noćnu stražu“ i istovremeno slušao istoimenu pesmu svoje omiljene grupe, pokušavajući da pronade poklapanja onoga što vidi na slici i stihova otpetvanih na engleskom.

„Pa dobro bre, Dimitrijo-sine-Mitre“, zareži Obrad. „Kol’ko ti puta rekô? Sa’ću te *Oderem* od batine!“

On strgnu slušalice i zatvori laptop. Zvuci melotrona Roberta Fripa i glasa Džona Vetona iščeznuše u elektronskom ništavilu zajedno sa kapetanom Fransom Banningom Kokom i njegovim poručnikom Vilemom fan Rautenburhom na čelu čete naoružanih, nakinđurenih građana iz vremena procvata buržoazije u Holandiji. King Krimson i Rembrant – ima li bolje audio-vizuelne kombinacije za istančani ukus i čula poznavaoća poput Obrada? A mali retard se usudio da ga prekine u uživanju!

Ipak, pošto je Obradov sin mahnito skakao po daščanom podu i frfljao, on odustade od namere da zalepi čušku „malom retardu“ (premda *jest*e bio malčice „sporiji“, što je bio Obradov omiljeni eufemizam za „mentalno zaostao“, Mita je imao dvadeset osam godina i devedeset i nešto kila). Mitino uzbuđenje moglo je da znači samo jedno.

Naišao im je Namernik.

Obrad je prvi put čuo za Namernike od svog dede Mihajla. Iako je detinjstvo i mladost proveo u Zaječaru, rado je dolazio u dedinu kuću koja je zvanično pripadala ataru Usije, ali je od samog sela bila udaljena dobra tri kilometra. Mihajlo je tamo živeo sam, a kuća – ista ova u kojoj je Obrad sada stanovao sa Mitom Bekrijom, Dimitrijem-sinom-Mitrom – bila je tada daleko manja i skromnija.

Tog leta, Obrad je bio na drugoj ili trećoj godini studija ekonomije koje nikada neće dovršiti i došao je u Usije na nekoliko dana, da dedi malo pomogne oko imanja i ostatak vremena protraći na pecanje. Dunav mu je donosio neobičan mir, a dedine priče koje je slušao dok su se ljuljuškali na čamcu i čekali da nešto zagriže imale su prizvuk bajki koje Obradu niko nije pričao onomad kada je

trebalo. Isplovili su rano ujutro u izmaglicu i težak, opojan miris reke, da pokušaju nešto da upecaju. Kada se Mihajlo pridigao da otvori kanticu sa živim mamcima, Obrad je na njegovom starom i izlizanom vojničkom opasaču primetio neobičnu kopču. Bila je od metala toliko tamnog da je izgledala veoma staro; polukružna, sa šiljkom za provlačenje kroz rupu u kaišu oblikovanim kao glava koplja.

„Dedo“, upitao ga je. „Kakva ti to kopča?“

Mihajlo, koji je bio sudski portir u penziji i ceo radni vek proveo u Majdanpeku, kupio je za budzašto kuću i imanje blizu Dunava i preselio se tamo posle ženine smrti, naučivši da uzgaja povrće i orahe, lovi ribu i čuva malo svinja i živine. Tog dana, na čamcu, bio je otprilike istih godina kao Obrad sada. Kad ga je unuk upitao za neobičan komad metala, pogledao ga je iskosa, dovršio namicanje mamca na udicu, zabacio najlon daleko, i uglavio štap u držač na ivici čamca. Pljesnuo se po vratu tamo gde mu je maločas sleteo krupan komarac, a onda dodirnuo kopču kratkim, debelim prstima.

„Čuvam je nekol'ko godine“, rekao je. „Ostala mi od Namernici.“

Nešto u dedinom tonu nagnalo je Obrada da upitno podigne obrvu, najednom zaista zainteresovan: kao da je čuo veliko prvo slovo na početku te reči.

„Kakvi su ti sad pa ti Namernici?“

Mihajlo je slegnuo ramenima. „Od putnika. Namernika. Šta ga znam. Pojavio se čovek niotkuda. Isto tako i otišao.“

Bio je sitan i nekako sav spečen, sa dronjavom sukne-
nom kapom na glavi, prljavim grubim čakširama i sandalama na nogama. Mihajlo ga je video kad je otišao da

nahrani svinje, kako izlazi iz jaruge iza svinjca: izgledao je izgubljeno i kada ga je ugledao, izgovorio je nekoliko reči koje Obradov deda nije razumeo. Mihajlo mu se obratio najpre na srpskom, potom na vlaškom, konačno i sa onih nekoliko rečenica koje je natucao na engleskom, ali pridošlica ga je gledao sasvim bespomoćno, šireći ruke.

„Odveo sam ga do česmu u dvorište, da se umije i napije“, rekao je on unuku tog dana, na čamcu. „Dadô mu malo 'leba i sira. On samo gleda – kuću, nameštaj, stojadina prekrivenog s ceradu – kô s Marsa pao. Kad je malo pojeo i popio, unervozi se. Kô da će si ide. Kô da ga bilo stra' od nepoznate. Al', pre nego da si pođe na kude jarugu – izgleda da se plašio da izađe na put, jer se trzao svaki put kad bi video kola da idu – setio se da treba nekako da mi se oduži, i razveza opasač, smota ga i ostavi na astal. I ode si, i ne vidô ga nikad više. Ja posle uze taj njegov opasač malo da se zanimam, i vidim, koža skroz propala, pa skinu' kopču i namaknu' je na ovaj moj, što mi uspomena iz JNA. Taman je pasovala.“

Tada se najlon zategao, štap savio, i Obrad je zaboravio na kopču i zagonetnog Namernika, zaokupljen dedinom borbom sa šaranom koji je na kraju tog dana završio u njihovom paprikašu. Setio se cele te priče tek mnogo godina kasnije, kada je Mihajlo umro i testamentom mu ostavio kuću kraj Dunava i svu pokretnu imovinu koja se tamo zatekla. Ista ta kopča zauzima počasno mesto u njegovoj kolekciji brižljivo zaključanoj u sanduku u podrumu; posle radiometrijskog ispitivanja koje je debelo platilo, dobio je potvrdu da je materijal od kojeg je kopča napravljena star između hiljadu osamsto i dve hiljade godina.

A Obrad je sada sa sigurnošću znao da je Mihajlov namernik – *Namernik* – bio njen prvi vlasnik.

Danas ih je bilo dvojica. Stariji muškarac u otomanskom kaftanu od brokata i svile, prošaranom srebrnim i zlatnim nitima, pomalo prašnjavom od putovanja ali svakako skupom za pripadnika nižeg staleža; i niski mladi crnac u običnoj platnenoj odeći i sa malim fesom na glavi. Stajali su nasred dvorišta i zbunjeno gledali u Mitu koji je gestikulirao, benavo im se cerio i pokušavao da pipne prstom obraz crnčeta koje se gipko izmicalo. Obrad pogleda u nebo iznad guste živice – iste one koju je tu zasadio pre deset i više godina kako se dvorište ne bi videlo s puta, i obrnuto – i vide da se polako smrkava. Oblaci su se navlačili od Golubačkog grada, i mirisalo je na kišu.

Po Obradovoj proceni, bio je to nekakav otomanski trgovac sa slugom (ili robom), možda iz šesnaestog, ili s početka sedamnaestog veka. Oko pojasa je imao vezanu široku tkanicu i za nju zataknut jatagan u futroli optočenoj sitnim draguljima: drška se belasala, najverovatnije od slonovače, a jabučica zakrivljenog mača bila je ukrašena kaligrafskim duborezom. Najlepše od svega – kraj njegovih nogu ležala je vreća uvezana svilenim gajtanom, koju je tamnoputi rob verovatno izneo za svojim gospodarom iz jaruge.

„Dobro došli, namernici“, reče Obrad sa lažnim osmehom i prinese otvorenu desnu šaku levoj strani grudi.

Turčin se namršti i pogleda u njega ispod gustih veđa, pa upita nešto. Obrad se samo ponovo osmehnu i odmahnu glavom kako bi pokazao da nije razumeo. Onda se

okrenu i gostoprимljivo pokaza na sto i četiri stare drvene stolice u dvorištu. „Znam da ste zbunjeni i umorni od put. Ću vam donesem nešto da se okrepite.“

Muškarac u kaftanu pogleda ga podozrivo, okruži pogledom po beloј fasadi prizemne kuće, pošljunčanom prilaznom puteljku, gustoj i lepo održavanoј živici i pomoćnim zgradama. Ruka mu je sve vreme bila blizu drške jatagana. Onda nešto kratko reče robu, koji poslušno pohita do vreće i uprti je na leđa. Obrad uslužno krenu ispred njih i odmaknu im stolice, ali samo čovek s jataganom sede, posle trenutka oklevanja, dok tamnoputi rob spusti vreću i ostade da stoji iza njega, spreman da udovolji svakom gospodarovom naređenju.

„Mito, donesi rakiju, vodu i ratluk“, reče Obrad sinu, pa se još jednom osmehnu Namerniku. „Evo, sa'ću i ja.“

Kada se vratio napolje iz ostave u koju je skoknuo da uzme i u platnenu torbicu stavi svoj stari pneumatski pištolj za eksere, na stolu je već bilo posluženje. Čaše sa vodom, čašice s rakijom i činija sa kockicama ratluka.

Namernik pokaza robu da se posluži najpre on, i ovaj uze jedan ratluk, zali ga gutljajem vode, pa srknu rakije. Okrenu se prema gospodaru i iskezi, sav ozaren. Uverivši se da im ovaj neočekivani domaćin nije podmetnuo ništa škodljivo, Namernik se okrenu prema Obradu, koji mu je prišao i klimnu glavom sa zahvalnošću, pa pruži ruku prema činiji sa poslasticama.

Obrad mirno izvadi pištolj, prisloni ga čoveku uz slepoočnicu i sjuri mu dvanaesticu u glavu, uz jedva čujno, muklo *tak*.

Razjapljenih usta, Namernik razrogači oči i stegnu refleksno u ruci žitku kockicu ratluka. Onda se bez glasa

prevali napred, udarivši čelom o sto, dok mu je ekser štrčao nekoliko centimetara iz lobanje.

„Turkiš *diii*-lajt“, reče Obrad zadovoljno nepomičnom telu presamićenom preko astala.

Mali tamnopusiti rob zurio je zaprepašćeno u prizor ispred sebe, kao da pokušava da pojmi i prihvati tako iznenadni preokret. Onda, trenutak zatim, shvativši da mu je gospodar mrtav i da ista sudbina verovatno čeka i njega, trže se i mahnito obazre oko sebe. Tad ga Mita dograbi otpozadi, poklopivši mu jednom šakom usta. Grohotom se nasmeja i podiže žgoljavog roba u vazduh, tako da je ovaj bio u stanju samo da iskolači oči i nemo mlata nogama.

„Pa dobro bre, sine Mitre, ne li ti rekô da se ne igraš s gosti?“, reče mu Obrad, ne bez privrženosti. Mita se isceri od uva do uva, zabalivši malo tamnopusitom momčetu po golom vratu, a onda ga zavrljači iz sve snage na kame-
nom popločano dvorište. Ovome glavica puče kao zrela lubenica. Malo telo se trznu nekoliko puta, a onda umiri.

Obrad još jednom pogleda u nebo. Sumrak je bio sve gušći. Oseti prvu kap kiše na uzdignutom obrazu.

„Hajde, sine, imamo si posô.“

Sa Karpata se prosu prva, daleka grmljavina.

Obrad Džigić je oduvek znao da će uspeti. Jedino nije očekivao da mu se to dogodi tako kasno u životu. Napustio je studije na drugoj godini – nikako nije mogao da savlada analizu troškova i teoriju cena, a i većina pripadnika njegove ekipe uspela je dotad da se nekako snađe i bez diplome. Jedni su zbrisali u inostranstvo, drugi pro-
našli sebe u ugostiteljstvu, treći otkrili pravi mali zlatni

rudnik u Gitarijadi, estradi i pratećim aktivnostima u gradu. Obradu je nekako bilo najprirodnije da se pridruži ovima potonjima. Sebe je smatrao okorelim rokerom, ali muzički ukus bio mu je – time se uvek dičio – mnogo raznovrsniji od ukusa većine pripadnika njegove generacije. Dok većina nije odmakla mnogo dalje od Kridensa, on je uživao u prog-roku, džezu, hevi metalu, a ljubav prema opusu grupe King krimson zauzimala je posebno mesto. Doduše, ne prema čitavom opusu – tu se Obrad zaustavio negde kod albuma *Discipline*, i potonja karijera Roberta Fripa i pratećih muzičara za njega kao da nije ni postojala. Ploče koje su Krimsoni snimali krajem šezdesetih i početkom sedamdesetih bile su ono pravo. Bile su deo njegove mladosti i nije se od njih odvajao čak ni sada, četiri decenije kasnije. Štaviše, te maštovite, nadahnute i potpuno neverovatne pesme odsvirane i snimljene toliko davno, pretvorile su se u savršenu muzičku podlogu njegovog sadašnjeg života.

Sve te godine životarenja u rodnom gradu izgledale su depresivno i bez perspektive – u sveukupnu globalnu propast zemlje, društva, morala i osnovnih vrednosti sasvim se lepo uklopila i njegova mala, lična turobna priča: posle napuštanja fakulteta, našao je preko veze posao u Opštini. Ubrzo zatim, upoznao je Gordanu i posle pet ili šest meseci zabavljanja, ustanovili su da je trudna. Eto ubrzo na sceni Mite, Dimitrija-sina-Mitra, njihovog ponosa i dike. I da, bio je zaista to, bistar mali zvrk, sve dok jedne večeri, kad je Dimitriju bilo četiri godine, Obrad nije odlučio da ga malo provoza na motoru koji je pozajmio od kuma: asfalt je bio klizav, crveno se upalilo naglo, gume su bile ćelave, kočnica izlizana, i naravno da su pali. Nije to bila

bogzna koliko velika brzina, ali dete nije imalo nikakvu zaštitu na glavi, i udarac o ivičnjak bio je dovoljan da ga smesti u bolnicu na sledećih devet meseci. Dete koje je pre te uzbudljive vožnje s ocem umelo da čita i ponavlja čitave rečenice na engleskom, španskom ili turskom (zavisno od toga koju su seriju gledale Gordana i njena majka) počelo je da pokazuje probleme sa govorom i učenjem. Najzad, posle mučnog i dugog ispitivanja, lekari su utvrdili kod Mite kvocijent inteligencije od 55, što ga je svrstavalo među decu sa „blagom retardacijom“.

Gordana mu to nikada nije oprostila. Izdržala je negde do devetog Mitinog rođendana, a onda se jednostavno spakovala i otišla. U manastir, kako je tvrdila njena majka, premda nije htela da kaže koji. Obradu je bilo svejedno. Što se njega tiče, mogla je i da se kurva negde daleko, na Ibarskoj, u Bosni, gde god. Ostavila ga je da se sam stara o detetu kojem je bilo potrebno mnogo više vremena i pažnje nego što je on mogao da pruži. A najgore u svemu bilo je to što je Mita rastao u prelepog, zgodnog dečkića koji bi lomio srca šiparicama u gimnaziji, samo da nije zbog te kobne noći postao predmet sprdnje vršnjaka, neka vrsta seoske lude.

Obradu je preostalo da se snalazi kako zna i ume. Mitu je upisao najpre u osnovnu, potom i srednju školu za učenike sa specijalnim potrebama blago zaostalim u razvoju, a pošto su jedno za drugim pomrli najpre njegovi roditelji, potom i Gordanina majka, sve je češće sa sinom vikende provodio u dedinoj kući kod Dunava.

Onda su se nekako poklopila dva događaja koja su potpuno promenila Obradov život. Javili su mu da je deda-Mihajlo umro mirno, u snu, i da je ostavio testament,

otprilike u isto vreme kada ga je Đoka Džambas, drug iz srednje škole koji je sada radio u Višem javnom tužilaštvu, pozvao na piće.

Znali su za njegovo saučesništvo u muljanju koje je godinama trajalo oko Gitarijade i bajkerskog kampa: bio je dovoljno nevažan šraf u organizaciji da ga posmatraju radije kao materijal za svedoka-saradnika nego za dugogodišnjeg robijaša. Potom je pohapšena čitava „estradna mafija“ u gradu i poprilično krupne ribe zaglavile su u aps zahvaljujući Obradovom svedočenju, a njemu je potom „prijateljski savetovano“ da promeni prebivalište. Tako je dedina kuća postala jedino rešenje, i Obrad je dao otkaz u Opštini, popakovao ono malo stvari koje je posedovao i sa mentalno zaostalim sinom završio na obodu Usija, bez jasne predstave o tome od čega će živeti.

Mihajlovo imanje se sastojalo od prizemne kuće sa predsobljem, kuhinjom i trpezarijom, dve sobe i – kako će se ispostaviti, veoma zgodno – podrumom. Velikim podrumom u koji se silazilo stepenicama kroz horizontalna dvokrilna limena vrata u zemlji. U dvorištu su bile male pomoćne zgrade: ozidana garaža za stojadina (koji je Obrad odmah prodao na auto-otpadu), malo podalje svinjac sa dve krmače i veprom, kokošinjac i baštica sa zasadima paradajza, luka, zelene salate, krompira. Orasi koji su dobro rađali – dvadeset četiri dobra stabla. I iza svega toga – jaruga.

U jednoj kutiji u kredencu, Obrad je pronašao dedin stari opasač iz JNA sa nakačenom čudnom kopčom i prisetio se onog davnog letnjeg dana na čamcu, Mihajlove priče o Namerniku. Otišao je do jaruge, čučnuo na

travnati rub velikog ružnog ožiljka u zemlji iznad kojeg se nadvijala velika bela stena i zagledao se u tamnu dubinu.

Strane su bile prekrivene zemljom, kamenjem i ogo-
ljenim korenjem, ali ne toliko strme da čovek ne može
uz njih da se popne. Obrad nije mogao tačno da proceni
dubinu – možda je do dna jaruge bilo pet ili šest metara –
ali iz dedinih priča znao je da se povremeno, kad Dunav
nadođe, u dnu pojavljuje voda. Odlučio je da jednog dana
podrobno pregleda to mesto, ali nije to zaista učinio sve
dok nije naišao njihov – Obradov i Mitin – prvi Namernik.

Obrad je sedeo za stolom u dvorištu, namrgođeno
piljio u ekran laptopa i nemo psovao u sebi internet pro-
vajdera, kada je začuo lavež. Mihajlo mu je, osim ima-
nja, ostavio i Bubicu, ružnog avlijanera pitome naravi,
kao i nestalno pleme mačaka čiji se broj i sastav naizgled
neprestano menjao. Bubica je uzbuđeno lajao, i Obrad je
mrzovoljno ustao da vidi šta se dešava. Lavež je dopirao
od jaruge, i dok je sporim koracima prilazio, video je
Mitu, džukca, i još nekoga s njima.

Bila je to starica u živopisnoj šarenoj nošnji, sa zave-
žljajem prebačenim preko ramena, koščatog izboranog
lica, sa velikim žučkastim prstenovima-naušnicama. Mla-
tarala je slobodnom rukom i nešto objašnjavala Obrado-
vom sinu, dok je Bubica poskakivao oko nje. Stajala je
na ivici jaruge i sunce joj je padalo pravo u oči, tako da
je morala da podigne šaku i zakloni oči ne bi li videla ko
joj to sada prilazi. Potom se sve desilo za tili čas: džukac
se nekako zavukao otpozadi starici među noge, uplevši se
u njenu dugu haljinu. Povukao ju je, ona je iznenađeno
ispustila zavežljaj i zamahala rukama pokušavajući da

zadrži ravnotežu, da bi jeknula i preturila se unazad niz strminu. Ostala je da leži nepomično, i Obrad je morao da ode po debeli kanap, razmota ga, veže jedan kraj sebi oko pojasa i drugi za panj u blizini, naloživši Miti da vodi računa o tome da se uže ne smakne. Oprezno se spustio niz strminu do mesta gde je ležalo staričino telo, otprilike na polovini puta do crnog dna, uhvatio je ispod pazuha i počeo da se penje pomoću užeta. Izneo ju je do vrha, i vratio se po zavežljaj koji je, srećom, bio dobro vezan pa se njegov sadržaj nije rasuo niz jarugu.

Opipao joj je žilu na vratu; zadigao očne kapke i video samo beonjače. Čak je naterao Mitu da iz kuće done-se ogledalce kako bi ga prineo posivelim smežuranim staričnim usnama. Konačno, kada je bio siguran da je Namernica iz jaruge mrtva, suočio se sa teškim izborom. Prvi – logičan – bio je da pozove muriju i ispriča sve kako je bilo. Ali tada ne bi umeo da odgovori na pitanja o tome ko je starica i kako se zatekla u njegovoj jaruzi. To bi, opet, verovatno dovelo do detaljne pretrage jaruge, a Obradu je nešto govorilo da to nipošto ne bi izašlo na dobro.

Drugi izbor? Pa...

Brzo je pretražio staričino telo, ali nije uspeo da pronađe ništa što bi ukazivalo na njen identitet. U džepovima haljine nije imala ništa osim trunja, a kada je otvorio vreću, među raznoraznim tričarijama nije naišao ni na novčanik, ni na ličnu kartu ili bilo kakav drugi dokument. Što se samih tričarija tiče, bilo je tu bakarnog nakita, drvene dugmadi, grube kudelje i komada meke kože, uz drvenu kutijicu sa priborom – šilom, malim čekićem, velikim koštanim iglama. Sve je izgledalo istovremeno novo i prastaro, baš kao i staričine prstenaste naušnice.